

Н. В. Тілікіна,
к. е. н., заступник директора з наукової роботи,
Державна установа "Державний інститут сімейної та молодіжної політики"
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5755-5301>

DOI: 10.32702/2306-6806.2022.9.69

ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ ТА ОСІБ, ЯКІ ШУКАЮТЬ ТИМЧАСОВИЙ ПРИХИСТОК ЗА КОРДОНОМ, ВНАСЛІДОК ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ НА ТЕРИТОРІЮ УКРАЇНИ

N. Tylikina,
PhD in Economics, Deputy Director of Scientific Work, State Institution "State Institute of Family and youth policy"

PROBLEMS OF UKRAINIAN REFUGEES AND PERSONS SEEKING TEMPORARY SHELTER
ABROAD AS A RESULT OF THE FULL-SCALE INVASION OF THE RUSSIAN
FEDERATION ON THE TERRITORY OF UKRAINE

У статті досліджено труднощі, з якими стикаються українців, що були вимушені виїхати за кордон у зв'язку з повномасштабним російським вторгненням на територію України. Визначено, що найчастіше українці за кордоном стикаються з такими труднощами, як незнання мови, складнощі з працевлаштуванням, відсутність житла та складнощі з його пошуку, відсутність грошей, доходів. Основною причиною виїзду українців внаслідок повномасштабного російського вторгнення в Україну є бажання бути у безпеці. Визначено чинники, що впливають на ухвалення рішення про повернення українців до України. Виявлено, що незважаючи на ситуацію, яка склалась в Україні, значна частка українців, що були вимушені виїхати за кордон, хочуть повернутися до України. Натомість майже кожен п'ятий українець, який виїхав за кордон внаслідок воєнних дій в Україні, замислюється про те, щоб залишитися в країні перебування. Поверненню українців, що були вимушені виїхати за кордон у зв'язку з повномасштабним російським вторгненням на територію України, заважають відсутність роботи, відсутність житла або його руйнування, а також небезпека, яка може їх чекати в Україні. З'ясовано, що сприяти поверненню українців з-за кордону насамперед може закінчення війни або будь-яких бойових дій на території України, можливість працевлаштуватися та отримати фінансову допомогу для повернення в Україну, надання житла або гідна компенсація. Тоді як кожен десятий респондент нічого не потребує, тому що готовий повернутися в будь-якому випадку. Причинами, чому українці хочуть повернутися до України, переважно є патріотизм і любов до України.

The article examines the problems and difficulties faced by Ukrainians who were forced to go abroad in connection with the full-scale Russian invasion of the territory of Ukraine. It was determined that Ukrainians abroad most often face such difficulties as lack of knowledge of the language, difficulties with employment, lack of housing and difficulties in finding it, absence of money, income. The main reason for the departure of Ukrainians, who were forced to go abroad in connection with the full-scale Russian invasion of Ukraine, is the desire to be safe themselves and to protect their own children from danger. Two-thirds of the respondents left for countries where their friends and relatives work or live, and one in three — for a country where they do not know anyone. Mostly Ukrainians went abroad with their children, only one in ten went alone. Factors affecting the decision to return Ukrainians to Ukraine were determined. It was revealed that despite the situation in Ukraine, a significant

proportion of Ukrainians who were forced to leave abroad due to the full-scale Russian invasion of Ukraine want to return to Ukraine. On the other hand, almost every fifth Ukrainian who went abroad as a result of military operations in Ukraine is thinking about staying in the host country. The return of Ukrainians who were forced to go abroad due to the full-scale Russian invasion of the territory of Ukraine is hindered by the lack of work in Ukraine, the lack of housing or its destruction, as well as the danger that may await them in Ukraine. It is found out, that to assist the return of Ukrainians from abroad first of all it can completion of war or any battle operating on territory of Ukraine, possibility to be placed in a job and get a financial help for a return to Ukraine, grant of accommodation or deserving indemnification, while every tenth respondent needs nothing, because ready to go back into any case. By reasons, why Ukrainians want to go to Ukraine, there mainly are patriotism and love to Ukraine. State policy should be aimed at these factors, so it is necessary that Ukrainians who were forced to go abroad due to hostilities do not lose contact with Ukraine, the Ukrainian language, history, and culture.

Ключові слова: міграція, біженці, особи, що шукають тимчасовий притулок, повномасштабне російське вторгнення на територію України.

Key words: migration, refugees, persons seeking temporary shelter, full-scale Russian invasion on the territory of Ukraine.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ ТА АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ

Повномасштабне вторгнення російських військ на територію України, що почалося 24 лютого 2022 року, спричинило неконтрольовану вимушену міграцію населення України як в межах самої країни, так і в інші країни світу. За оцінками Міжнародної організації з міграції, станом на 05.07.2022 року кількість українців, які виїхали з України з початку повномасштабної війни, становила понад 5,6 млн осіб, з них, приблизно 2 млн осіб (майже 12% від загальної чисельності дитячого населення¹ — діти, близько 1,7 млн² (19,4% від загальної чисельності населення віком 18—34 роки³) — молодь віком 18—34 роки. За перший місяць воєнних дій Україну покинуло 3,9 млн осіб. Станом на 14.04.2022 року найбільше українців прийняла Польща (2,7 млн осіб), Румунія (726 857 осіб), Угорщина (447 053 осіб), Республіка Молдова (419 499 осіб), Словенія (329 597 осіб) та Чехія (257 111 осіб). До Російської Федерації виїхало 484 725 осіб⁴, деякі з них вивезені примусово [2].

У межах України також відбулися значні вимушені переміщення. Станом на 15.03.2022 року кількість внутрішньо переміщених осіб становила 6,5 млн, станом на 01.04.2022 року — понад 7,1 млн ВПО, з них 2,5 млн дітей (майже 15% від загальної чисельності дитячого населення) [1]. Отже, з початком повномасштабного російського вторгнення на територію України кожна четверта дитина вимушено змінила своє місце проживання або перебування (26,6% від загальної чисельності дитячого населення).

Серед українців, які виїхали за межі України, а також серед внутрішньо переміщених осіб переважно діти та жінки віком 18—50 років, що підтверджують як дані Міжнародної організації з міграції, так і результати соціологічних досліджень. За результатами соціологічного дослідження "Війна в Україні: соціологічний вимір" [3], кількість жінок, які виїхали за кордон, у п'ять разів вища, ніж чоловіків. За результатами соціологічного дослідження "Опитування українських біженців та осіб, які шукають тимчасовий притулок за кордоном" [10], серед опитаних переважно жінки (96,3%) віком 30—49 років з вищою освітою (83,0%), які мають одну (37,0%) або дві дитини (30,7%).

Деякі українці, які виїхали за кордон, та внутрішньо переміщені особи залишилися без житла, грошей, документів та особистий речей. Як діти, так і доросле

населення внаслідок повномасштабного російського вторгнення на територію України отримали психологічні, а іноді й фізичні травми. Крім того, переїхавши на нове місце проживання будь-то в межах України, будь-то за кордон українці стикаються з певними проблемами, які їм доведеться вирішувати або самостійно, або за допомогою інших (волонтерів, друзі, знайомих, родичів тощо).

Задля допомоги українцям, які були вимушені виїхати, та формування нових державних програм і проєктів, потрібно знати і вивчати проблеми, з якими вони стикаються у той чи інший спосіб. Тому виникає необхідність у дослідженні становище українців/ок за кордоном, вивченні проблем, з якими вони стикаються в інших країнах, та формуванні державної політики на вирішення цих питань.

МЕТА СТАТТІ

Мета: вивчення проблеми українських біженців та осіб, які шукають тимчасовий притулок, в інших країнах світу та виявлення чинників їхнього повернення до України.

Наукова новизна статті полягає у тому, що вперше здійснено комплексне дослідження вивчення проблем українських біженців та осіб, які шукають тимчасовий притулок, в інших країнах світу внаслідок повномасштабного російського вторгнення на територію України.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

При написанні статті використано: аналітичний метод — для збирання, оброблення й систематизації наукової інформації, вивчення зарубіжного і вітчизняного досвіду; методи наукового абстрагування, спостереження, синтезу та аналізу — при вторинному і первинному аналізі результатів соціологічних досліджень.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання українських біженців за кордоном та внутрішньо переміщених осіб вивчають багато українських науково-дослідних установ: Національний інститут стратегічних досліджень [14], Інститут соціології НАН України [15], Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України та інші.

З початку повномасштабного російського вторгнення багато дослідницьких компаній (Gradus Research [8,

¹ За даними Державної служби статистики України, станом на 01.01.2021 чисельність дітей в Україні становила 16,89 млн осіб.

² Оціночні розрахунки, здійснені у рамках кабінетного дослідження "Наслідки вимушеної міграції, спричиненої повномасштабним вторгненням РФ на територію України" ГО "Інститут молоді".

³ Станом на 01.01.2021 року чисельність молоді віком 18-34 роки становить 8 652 384 особи, молоді 14—17 років — 1 610 496.

⁴ Ця цифра може стосуватись мешканців самопроголошених "ДНР" та "ЛНР", евакуація який почалась ще до війни і була одним з приводів вторгнення Росії.

Таблиця 1. Зміна постійного місця проживання українцями внаслідок повномасштабного російського вторгнення на територію України

	1 хвиля (1.03)	2 хвиля (8.03)	3 хвиля (28.03)	4 хвиля (20.04)
Залишилися на своєму постійному місці проживання	83	77	69	68
Покинули своє місце проживання	13	19	27	30
Важко відповісти	4	4	4	2
Серед тих, хто покинув/ла своє постійне місце проживання				
В населений пункт іншої області України	39	46	53	57
В населений пункт в межах області постійного проживання	36	29	20	17
Переїжджали, проте вже повернулися додому	15	21	23	20
Інше	4	2	3	4
Важко відповісти	6	3	2	2

Джерело: опитування "Настрої українців та дії під час повномасштабної війни Росії з Україною" у березні-квітні 2022 року [8; 9].

9], компанія "Оперативна соціологія" [15], Соціологічна група "Рейтинг" [17], Міжнародний дослідницький холдинг "4Service" [12; 13] та інші), різних аналітичних центрів (Аналітичний центр "CEDOS" [16], "Європа без бар'єрів" [6]) та громадських організацій проводять соціологічні дослідження серед українців, які вимушені були виїхати за кордон внаслідок повномасштабного російського вторгнення на територію України.

Також вивченням даної проблематики займаються міжнародні організації (Міжнародна організація з міграції (МОМ), Управління Верховного комісара ООН у справах біженців та інші) та різні закордонні інституції (Opinion Research Business (ORB), Норвезький інститут міських та регіональних досліджень (NIBR), Університет Осло Метрополітен (OsloMet), польська агенція EWL тощо).

Але вивчення даної проблематики переважно відбувається на певному сегменті цільової групи, не охоплюючи різні сторони і стадії процесів, що відбуваються в Україні кордон внаслідок повномасштабного російського вторгнення на її територію. Із наукових позицій такого

аналізу недостатньо, тому вважаємо за доцільне зупинитися на комплексному аналізі зазначеної проблеми.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Унаслідок повномасштабного російського вторгнення на територію України, що почалося 24 лютого 2022 року, значна частка українців змінила своє місце знаходження і проживання. За результатами соціологічного дослідження "Війна в Україні: соціологічний вимір" [3], кожен п'ятий українець змінив своє місцезнаходження (20,8%); кожен третій з тих, хто виїхав з України за кордон (35,6%) планують подати заявки на працевлаштування, кожен десятий — мають у планах воз'єднатися із родинами за кордоном (11,9%).

За результатами першої хвилі опитування "Настрої українців та дії під час повномасштабної війни Росії з Україною" у березні 2022 року [8], 48% респондентів змінили своє постійне місце проживання в межах іншої області України, 27% — в межах області постійного проживання, 20% — виїхали за кордон, 5% — вагалися з відповіддю. У разі загострення ситуації в Україні 44% опитаних зазначили, що залишаться там, де зараз перебувають, 22% — планують переміститися далі від епіцентру в межах України, 15% — планують виїхати за кордон, 18% — вагалися з відповіддю. Намір повернення з закордону за першої можливості виявили 78% респондентів, які знаходяться за кордоном, 9% — скоріше за все, поїхала назавжди, 13% — вагаються з відповіддю.

За результатами чотирьох хвиль цього ж опитування у березні-квітні 2022 року [8; 9], майже третина українців покинула своє місце постійного проживання, з них: понад половина переїхала до населеного пункту іншої області України, кожен третій — до іншого населеного пункту в межах області постійного проживання. До того ж упродовж двох місяців частка тих, хто покинув своє постійне місце проживання зростає вдвічі. Також збільшилась частка тих, хто переїхав до населеного пункту іншої області України, та частка тих, хто повернувся додому (див. табл. 1).

Причини виїзду українців за кордон було бажання бути в безпеці. За результатами соціологічного дослідження "Опитування українських біженців та осіб, які шукають тимчасовий притулок за кордоном" [5], значна більшість українців виїхали за кордон через бажання бути в безпеці, бажання захистити дитину (85,3%), кожен другий — через сильні обстріли і вибухи (46,7%), 15,7% опитаних виїхали через можливість або бажання виїхати з України (див. рис. 1).

Дві третини опитаних виїхали в країну, де працюють або проживають їхні знайомі (33,7%) та родичі (28,1%), а кожен третій — в країну, де немає нікого знайомого (36,9%). Переважно українці виїздили за кордон з дітьми (72,7%), лише кожен/а десятий — сам/а (12,3%) (див. рис. 2).

Українці, які були вимушені виїхати за кордон, у країнах перебування стикаються з труднощами. Найбільшими труднощами, з якими стикаються українці за кордоном, є незнання мови (42,4% серед усіх опитаних), складнощі з працевлаштуванням (27,9%), відсутність житла та складнощі з його пошуку (21,2%), відсутність грошей, доходів (14,8%). Серед іншого респондент

Рис. 1. Причини виїзду з України, % від усіх опитаних

Примітка: сума відповідей не дорівнює 100%, тому що респондент міг обрати декілька варіантів відповідей.

Джерело: [10].

ти називали складнощі з оформленням документів (7,5%), влаштуванням дитини у заклад освіти (5,4%), інтеграцією у країні перебування (5,4%). Кожен десятий серед опитаних зазначив, що немає ніяких складнощів в країнах тимчасового перебування (11,5%). Щодо працевлаштування, то проблема переважно в тому, що більшість вакансій в країнах перебування опитаних це робітничі професії та важка робота, тобто вакансії для чоловіків (сортувальник, вантажник, зварювальник, будівельник, маляр, шпакатур тощо), а серед українських біженців майже усі жінки (див. рис. 3) [5; 10].

Цей топ-10 труднощів, з якими, за результатами опитування, стикаються українські біженці, підтверджують й результати окремих соціологічних досліджень.

Незнання мови країни, в якій перебувають українці, заважає навчанню дітей у закладах освіти та працевлаштуванню дорослих.

Виїзд за кордон для більшої частки молоді було можливістю почати навчання у закордонних закладах освіти. За результатами дослідження поведінки та настроїв українців, що вимушені були виїхати в Європу внаслідок війни в Україні [12], 47% школярів з числа підлітків, які перебувають за кордоном як біженці, планують отримати освіту за кордоном, тоді як 77% студентів з числа підлітків, які перебувають за кордоном як біженці, планують продовжити своє навчання в українських закладах вищої освіти дистанційно.

Для навчання в закордонних закладах освіти українцям, які були вимушені виїхати за кордон, потрібно володіти мовою країни, в якій вони перебувають, проте значна більшість українців не володіють цією мовою.

Рис. 2. Компанія при виїзді за кордон, % від усіх опитаних

Примітка: сума відповідей не дорівнює 100%, тому що респондент міг обрати декілька варіантів відповідей.

Джерело: [10].

Так, результати дослідження поведінки та настроїв українців, що вимушені були виїхати в Європу внаслідок війни в Україні [12], свідчать, що 17% підлітків віком 14—17 років не володіють жодною іноземною мовою, серед дорослих старші за 18 років — 35%. Англійською мовою володіють 54% підлітків віком 14—17 років і 45% дорослих, польською — відповідно 15% і 8%, німецькою — 6% і 5%, іншою — 9% і 8%. Лише кожен третій підліток віком 14—17 років спілкується мовою країни, в якій перебуває (27% проти 16% дорослих), та кожен третій — англійською (27% проти 22% дорослих).

Труднощі з працевлаштування і пошуком роботи як за кордоном, так і в Україні також є досить частою проблемою для українців, які були вимушені виїхати за кордон у зв'язку воєнними діями. Опитування польської агенції EWL свідчить, що серед українців, які знайшли прихисток у Польщі [11, 4], лише 20% мають дистанцій-

Рис. 3. Топ-10 труднощів, з якими стикаються українські біженці в країні тимчасового перебування, % серед усіх опитаних

Примітка: сума відповідей не дорівнює 100%, тому що респондент міг обрати декілька варіантів відповідей.

Джерело: [10].

Рис. 4. Причини, через які українці не планують повертатися найближчим часом або взагалі до України, % від тих, хто планує повертатися не раніше, ніж через пів року або не планує повертатися до України взагалі

Примітка: сума відповідей не дорівнює 100%, тому що респондент міг обрати декілька варіантів відповідей.

Джерело: [10].

ну роботу в Україні та засоби для існування. Більшість біженців — жінки, значна частина з яких опікується малолітніми дітьми. Брак знань державних мов країн перебування суттєво обмежує їхні можливості працевлаштуватися.

За результатами опитування "Настрої українців та дії під час повномасштабної війни Росії з Україною" у березні 2022 року [9], 54% респондентів працевлаштовані після початку повномасштабної війни (25% — мають постійну роботу і працюють, 29% — мають роботу, але не працюють), 25% — втратили роботу через війну, 21% — вагалися з відповіддю. Серед тих, хто втратив роботу через війну, переважно респонденти працювали у сфері торгівлі і продажів (19%) у промисловості (15%), будівництві (13%), програмування і ІТ (10%), транспорт і зв'язок (7%), тоді як жоден з респондентів, які працюють у сфері національної безпеки і сфері енергетики, роботу через війну не втратив. 43% респондентів зазначили, що їхній дохід з початку війни зменшився,

16% — не змінився, 1% — збільшився, 34% — не мають доходу взагалі, 7% — вагалися з відповіддю.

Результати іншого дослідження свідчать, що понад половина молоді 18—34 роки, які мали роботу до війни, її втратили. Кожен шостий працюючий продовжив працювати у звичному режимі (15%). Кожен п'ятий — працював відділено або мав часткову зайнятість (20%) [17].

Щодо повернення до України, то українці, які буди вимушені виїхати з України, декларують значне бажання залишитися за кордоном. За результатами соціологічного дослідження "Опитування українських біженців та осіб, які шукають тимчасовий притулок за кордоном" [10], понад половина опитаних планують повернутися у найближчі пів року (61%), кожен п'ятий — не раніше ніж через рік або навіть пізніше (18,0%), 4% — не планують взагалі, а 17,0% — вагаються з відповіддю.

Це свідчить, що майже кожен п'ятий опитаний замислюється про те, щоб залишитися в країні перебування.

Результати іншого дослідження свідчать, що кожен десятий українець (12%) хоче залишитися жити в іншій країні. Якщо говорити про можливість залишитися проживати за кордоном, то 58% українців декларують, що мають таку можливість, тоді як 22% її не мають та будуть повертатися додому за першої ж нагоди [7].

За результатами дослідження поведінки та настроїв українців, що вимушені були виїхати в Європу внаслідок війни в Україні [12], 69,8% підлітків 14—17 років і 75,2% дорослих від 18 років і старші планують повернутися до України, скоріше за все повернуться — відповідно 11,3% і 13,8%, не планують повертатися — відповідно 11,6% і 7,0%, вагаються з відповіддю — 7,3% і 4,1% опитаних.

Серед причин, чому українці найближчі пів року не планують повертатися до України, є відсутність роботи

Рис. 5. Відповіді на запитання "Що може сприяти вашому поверненню до України?" % серед усіх опитаних

Примітка: сума відповідей не дорівнює 100%, тому що респондент міг обрати декілька варіантів відповідей.

Джерело: [10].

в Україні (30,4% серед тих, хто планує повертатися не раніше ніж через пів року чи пізніше або не планує взагалі повертатися), відсутність житла або його руйнування (13,9%) та безпека в країні перебування (13,9%). Серед іншого респонденти назвали такі причини, як війна в Україні, небажання власне та/або родичів повертатися до України, а також, що в країні перебування їм краще ніж там, де раніше проживали (див. рис. 4). До того ж, третина респондентів вагалася з відповіддю щодо причин повернення до України (29,6%) [10].

Сприяти поверненню українців з-за кордону, на думку значної більшості опитаних, може закінчення війни або будь-яких бойових дій на території України (82,1%), кожен третій зможе повернутися до України, якщо матиме там можливість працевлаштуватися (31,6%) та отримати фінансову допомогу для повернення в Україну (29,9%). Кожен четвертий з опитаних зазначив, що сприятиме їхньому поверненню до України надання житла або гідна компенсація за нього (23,1%), тоді як кожен десятий респондент нічого не потребує, тому що готовий повернутися в будь-якому випадку [10] (див. рис. 5).

Для того, щоб українські біженці повернулися до України, на думку половини опитаних, необхідним є закінчення війни та зниження окупантів: закінчення війни (23,9%), перемога у війні (22,8%), вигнати окупантів з території України (5,1%), вбити/знищити окупантів/росіян/москалів/рашистів (4,0%). Також поверненню українців до України буде сприяти економічний розвиток країни (19,1%), надання допомоги на відбудову і ремонт житла та/або компенсація за зруйноване житло (18,8%), надання гарантій безпеки в Україні (17,6%) [10]. Серед іншого опитані зазначали, що для повернення українців до України держава та керівництво країни повинні піклуватися про народ, зупинити корупцію і хабарництво, підтримувати українську армію тощо (див. рис. 6).

За результатами дослідження поведінки та настроїв українців, що вимушені були виїхати в Європу внаслідок війни в Україні [12], більшість опитаних головною умовою їхнього повернення до Ук-

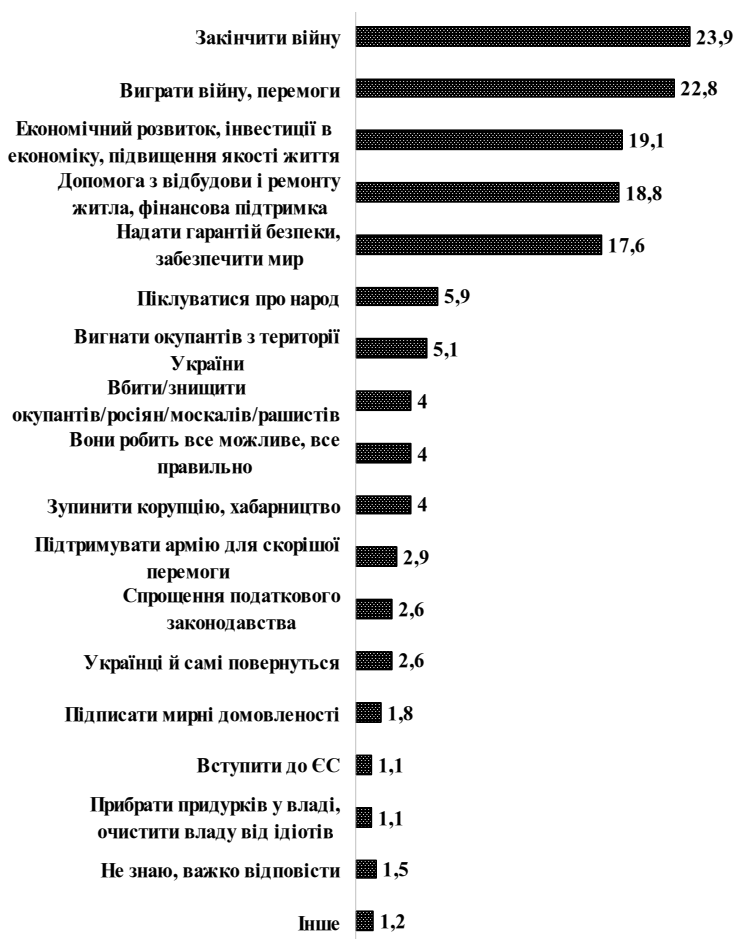

Рис. 6. Відповіді на запитання "Що має зробити керівництво України, щоб сприяти поверненню українців до України?", % серед усіх опитаних

Примітка: сума відповідей не дорівнює 100%, тому що респондент міг обрати декілька варіантів відповідей.
Джерело: [10].

Рис. 7. Причини чому українські біженці хочуть повернутися до України, % від усіх опитаних

Примітка: сума відповідей не дорівнює 100%, тому що респондент міг обрати декілька варіантів відповідей.
Джерело: [10].

раїни вважає безпеку в країні (59% підлітків віком 14—17 років і 56% дорослих віком від 18 років зазначили, що вони та їхня родина мають бути в безпеці; 58% і 40% відповідно — припиняться обстріли; 39% і 25% — закінчиться війна). Майже кожен третій респондент повернеться в будь-якому випадку без жодних умов (35% підлітків віком 14—17 років і 21% дорослих віком від 18 років). Для незначної частки опитаних умовами повернення до України є наявність там роботи, відбудова міста і житла тощо.

Причинами, чому українці хочуть повернутися до України, переважно є патріотизм і любов до України. Загалом респонденти давали короткі та місткі відповіді, на штатт, "Україна — це мій дім" (38,3%), в Україні моє життя (26,2%), "Україна — моя батьківщина" (19,5%), "Україна — це моя країна" (16,1%), "в Україні моя сім'я (чоловік, тато, мати тощо)" (16,1%). Серед інших відповідей варто згадати: "я люблю Україну", "хочу додому", "мені там подобається, хочу жити в Україні", "дома краще" тощо. Крім того, деякі респонденти не розглядають інших країн для проживання, окрім України, а дехто відчуває, що за кордоном почуваються самотніми та чужими.

На додаток, варто зазначити, що більшість українців, які виїхали за кордон, це жителів півночі та сходу України. Так, за результатами соціологічного дослідження "Війна в Україні: соціологічний вимір" [3], жителів півночі (3,2% проти жителів півдня (1,8%), центру (1,9%), сходу (1,6%) та заходу (0,6%)). За результатами соціологічного дослідження "Опитування українських біженців та осіб, які шукають тимчасовий притулок за кордоном" [10], більшість українців, які виїхали за кордон, жителів м. Києва (22,7%), Харківської (13,3%), Одеської (10,7%), Київської (10,0%) та Дніпровської (9,3%) областей.

ВИСНОВКИ

Якщо війна або активні бойові дії в Україні продовжаться більш ніж на півроку-рік, то країна може втратити значну кількість осіб працездатного і репродуктивного віку, а також певну частину дитячого населення, яке є майбутнім країни. Основною причиною виїзду українців, що були вимушені виїхати за кордон у зв'язку з повномасштабним російським вторгненням на територію України, є бажання бути у безпеці самим і захистити власних дітей від небезпеки. Проте незважаючи на ситуацію, яка склалася в Україні, значна частка українців, що були вимушені виїхати за кордон у зв'язку з повномасштабним російським вторгненням на територію України, хочуть повернутися до України. Натомість майже кожен п'ятий українець, який виїхав за кордон внаслідок воєнних дій в Україні, замислюється про те, щоб залишитися в країні перебування.

Проте ця кількість може бути значно меншою, тому що українці, що були вимушені виїхати за кордон у зв'язку з повномасштабним російським вторгненням на територію України, стикнулися з певними проблемами в країнах їхнього перебування. Найчастіше українці за кордоном стикалися з такими труднощами, як незнання мови, складнощі з працевлаштуванням, відсутність житла та складнощі з його пошуком, відсутність грошей, доходів. Поверненню українців, що були вимушені виїхати за кордон у зв'язку з повномасштабним російським вторгненням на територію України, заважають відсутність роботи в Україні, відсутність житла або його руйнування, а також небезпека, яка може їх чекати в Україні. Тому поверненню українців з-за кордону буде сприяти, насамперед, закінчення війни або будь-яких бойових дій на території України, можливість працевлаштуватися та отримати фінансову допомогу для повернення в Україну, надання житла або гідна компенсація, тоді як кожен десятий респондент нічого не потребує, тому що готовий повернутися в будь-якому випадку. Головною причиною, чому українці хочуть по-

вернутися до України є патріотизм і любов до України. Саме на ці чинники має бути спрямована політика держави, тому потрібно, щоб українці/ки, що вимушені були виїхати за кордон у зв'язку із бойовими діями, не втратили зв'язок з Україною, українською мовою, історією, культурою.

Отже, потенційному поверненню українців до України, що були вимушені виїхати за кордон у зв'язку з повномасштабним російським вторгненням на територію України, буде сприяти: створення можливостей онлайн-навчання в закладах освіти України для дітей і молоді, які перебувають за кордоном; обов'язкове вивчення української мови, української літератури та історії в закордонних закладах освіти та/або на курсах; інформаційна кампанія від української влади, що українців, які були вимушені виїхати за кордон у зв'язку з повномасштабним російським вторгненням на територію України, чекають в Україні, що українці потрібні Україні, що для них буде житло і створюються нові додаткові робочі місця.

Література:

1. Million People Displaced by the War in Ukraine: IOM Survey. URL: <https://ukraine.iom.int/en/71-million-people-displaced-war-ukraine-iom-survey> (дата звернення: 23.05.2022).
2. Total Refugee Influx from Ukraine in Neighboring Countries. URL: [https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine#:~:text=Almost%203.7%20million%20refugees%20have,displaced%20to%20Moldova%20\(UNHCR\)](https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine#:~:text=Almost%203.7%20million%20refugees%20have,displaced%20to%20Moldova%20(UNHCR)) (дата звернення: 29.05.2022).
3. Війна в Україні: соціологічний вимір. Компанія "Оперативна соціологія", Норвезький інститут міських та регіональних досліджень (NIBR), Університет Осло Метрополітен (OsloMet). URL: <https://oper.so/index.html#blog> (дата звернення: 07.06.2022).
4. Громадяни України, які шукають тимчасового захисту від війни, потребують допомоги як на рідній землі, так і за кордоном. Українська Гельсінська спілка з прав людини. URL: <https://helsinki.org.ua/articles/hromadiany-ukrainy-iaki-shukauiut-tymchasovoho-zakhystu-vid-viyny-potrebuuiut-dopomohy-iak-na-ridniy-zemli-tak-i-zakordonom/> (дата звернення: 23.06.2022).
5. Життя українців за кордоном внаслідок повномасштабного вторгнення РФ на територію України. ГО "Інститут молоді". URL: https://drive.google.com/drive/folders/1slzJm8qdpLvjjopRsXyR_i4mPp62Ufwu (дата звернення: 14.05.2022).
6. Кульчицька К. Поїхати, щоб повернутися: чому українці за кордоном уникають статусу біженця. Аналітичний центр "Європа без бар'єрів". URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/04/28/7138538/> (дата звернення: 22.06.2022).
7. Міграція та соціально-політичні настрої під час повномасштабної війни Росії проти України: аналітичний звіт. Перша хвиля дослідження. Травень 2022 року. URL: https://gradus.app/documents/256/GradusEU_survey_wave1_UA_hSorts5.pdf (дата звернення: 29.05.2022).
8. Настрої українців та дії під час повномасштабної війни Росії з Україною. Gradus Research Company. Аналітичний звіт. 12 березень 2022. URL: https://gradus.app/documents/203/GradusResearch_Report_KSE_citizens_13042022.pdf (дата звернення: 25.04.2022).
9. Настрої українців та дії під час повномасштабної війни Росії з Україною. Gradus Research Company. Аналітичний звіт. 22 березень 2022. URL: https://gradus.app/documents/207/CitizensInWar_GradusKSE_31032022-ua_oHf97oA.pdf (дата звернення: 27.04.2022).
10. Опитування українських біженців та осіб, які шукають тимчасовий притулок за кордоном. ГО "Інститут молоді". 5—17 квітня 2022 року. URL: https://drive.google.com/file/d/1mmmJeOCqCw6JP0CJZRhMfu0YZlCyTe_C/view?fbclid=IwAR1E4H93aU4ubcM49ras-WIgzRSTwqp0UtVun2T8kqTwYwZdiAXjyXJa_I (дата звернення: 20.04.2022).

11. Трудоустройство в Польше от польского работодателя EWL Group. URL: <https://ewl.in.ua/> (дата звернення: 23.05.2022).

12. Українські біженці 2022 в Європі: підлітки. Дослідження поведінки та настроїв українців, що вимушені були виїхати в Європу внаслідок війни в Україні. 4Service Group. URL: <https://4service.group/> (дата звернення: 06.06.2022).

13. Українські біженці в Європі. Дослідження поведінки та настроїв українців, що вимушені були виїхати в Європу внаслідок війни в Україні. URL: <https://4service.group/ukrayinski-bizhentsi-v-yevropi-doslidzhennya-povedinki-ta-nastroyiv-ukrayintsiv-shho-vimusheni-buli-viyihali-v-yevropu-vnaslidok-vijni-v-ukrayini/> (дата звернення: 06.06.2022).

14. Українські біженці війни за кордоном: аналітичний огляд. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv-ukrayinski-bizhentsi-viynu-za-kordonom> (дата звернення: 06.06.2022).

15. Українці та війна. Інститут соціології НАН України. URL: https://i-soc.com.ua/assets/files/news/2022/zvit_170422.pdf (дата звернення: 10.06.2022).

16. Філіпчук Л., Ломоносова Н., Сирбу О., Кабанець Ю. Вимушена міграція і війна в Україні (24 лютого — 24 березня 2022). Аналітичний центр "CEDOS". URL: <https://cedos.org.ua/researches/vymushena-migracziya-i-vijna-v-ukrayini-24-bereznya-10-chervnya-2022/> (дата звернення: 06.06.2022).

17. Шосте загальнонаціональне опитування: адаптація українців до умов війни. Соціологічна група "Рейтинг". 19 березня 2022 року. URL: https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_ua_1000_ua_032022_v__press.pdf (дата звернення: 22.04.2022).

References:

1. The official site of IOM (2022), "Million People Displaced by the War in Ukraine", available at: <https://ukraine.iom.int/en/71-million-people-displaced-war-ukraine-iom-survey> (Accessed 23 May 2022).

2. The official site of UNHCR (2022), "Total Refugee Influx from Ukraine in Neighboring Countries", available at: <https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine#:~:text=Almost%203.7%20million%20refugees%20have,displaced%20to%20Moldova%20> (Accessed 29 May 2022).

3. The official site of Operational Sociology (2022), "War in Ukraine: sociological dimension", available at: <https://oper.so/index.html#blog> (Accessed 07 June 2022).

4. The official site of Ukrainian Helsinki Union for Human Rights (2022), "Citizens of Ukraine seeking temporary protection from war need help both at home and abroad", available at: <https://helsinki.org.ua/articles/hromadiany-ukrainy-iaki-shukaiut-tymchasovo-hozakhystu-vid-viyny-potrebiut-dopomohy-iak-na-ridniy-zemli-tak-i-zakordonom/> (Accessed 23 June 2022).

5. The official site of NGO "Institute for Youth" (2022), "The life of Ukrainians abroad as a result of the full-scale invasion of the Russian Federation on the territory of Ukraine", available at: https://drive.google.com/drive/folders/1slzMj8qdpLvjpjR-XyR_i4mPp62Ufwu (Accessed 14 May 2022).

6. The official site of Analytical center "Europe without barriers" (2022), "Going to return: why Ukrainians abroad avoid refugee status", available at: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/04/28/7138538/> (Accessed 22 June 2022).

7. The official site of Analytical center "Europe without barriers" (2022), "Migration and Socio-Political Attitudes During Russia's Full-Scale War Against Ukraine", available at: https://gradus.app/documents/256/GradusEU_survey_wave1_UA_hSorts5.pdf (Accessed 29 May 2022).

8. The official site of Gradus Research Company (2022), "Moods of Ukrainians and actions during Russia's full-scale war with Ukraine — 12 March 2022", available at: https://gradus.app/documents/203/GradusResearch_Report_KSE_citizens_13042022.pdf (Accessed 25 April 2022).

9. The official site of Gradus Research Company (2022), "Moods of Ukrainians and actions during Russia's full-scale war with Ukraine — 22 March 2022", available at: https://gradus.app/documents/207/CitizensInWar_GradusKSE_31032022_ua_oHf97oA.pdf (Accessed 27 April 2022).

10. The official site of NGO "Institute for Youth" (2022), "Survey of Ukrainian refugees and persons seeking temporary shelter abroad", available at: https://drive.google.com/file/d/1mmmJeOCqCw6JP0CJ-ZRhMfu0YZiCyTe_C/view?fbclid=IwAR1E4H93aU4ubc-M49rasWIgzRSTwqp0UtVun2T8kqTwYwZdiAXjyXJa_I (Accessed 20 April 2022).

11. The official site of EWL Group (2022), "Employment in Poland from a Polish employer EWL Group", available at: <https://ewl.in.ua/> (Accessed 23 May 2022).

12. The official site of 4Service Group (2022), "Ukrainian refugees 2022 in Europe: teenagers. A study of the behavior and attitudes of Ukrainians who were forced to leave for Europe as a result of the war in Ukraine", available at: <https://4service.group/> (Accessed 06 June 2022).

13. The official site of 4Service Group (2022), "Ukrainian refugees 2022 in Europe. A study of the behavior and attitudes of Ukrainians who were forced to leave for Europe as a result of the war in Ukraine", available at: <https://4service.group/ukrayinski-bizhentsi-v-yevropi-doslidzhennya-povedinki-ta-nastroyiv-ukrayintsiv-shho-vimusheni-buli-viyihali-v-yevropu-vnaslidok-vijni-v-ukrayini/> (Accessed 06 June 2022).

14. The official site of National Institute for Strategic Research (2022), "Ukrainian refugees of the war abroad: an analytical review", available at: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv-ukrayinski-bizhentsi-viyny-za-kordonom> (Accessed 06 June 2022).

15. The official site of Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine (2022), "Ukrainians and war", available at: https://i-soc.com.ua/assets/files/news/2022/zvit_170422.pdf (Accessed 10 June 2022).

16. The official site of Analytical center "CEDOS" (2022), "Forced migration and war in Ukraine. 24 February — 24 March 2022", available at: <https://cedos.org.ua/researches/vymushena-migracziya-i-vijna-v-ukrayini-24-bereznya-10-chervnya-2022/> (Accessed 06 June 2022).

17. The official site of Sociological group "Rating" (2022), "The sixth national survey: adaptation of Ukrainians to the conditions of war", available at: https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_ua_1000_ua_032022_v__press.pdf (Accessed 22 April 2022).

Стаття надійшла до редакції 11.09.2022 р.

www.dy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

**ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвитку**

Виходить 12 разів на рік

включено до переліку наукових фахових видань України
з питань **ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**
(Категорія «Б»)

Наказ Міністерства освіти і науки України
від 28.12.2019 №1643

Спеціальність 281

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28, (044) 458-10-73